

BİR ALT-SİSTEM OLARAK KUZEYDOĞU ASYA VE KORE'LERİN BİRLEŞME SORUNU I

Bülent KAR*

GİRİŞ

Bu yazı iki ana kısımdan oluşmakta. Birinci kısımda, uluslararası sistemin bir alt-sistemini oluşturan Kuzeydoğu Asya ele alınacak, ikinci kısımda ise bu alt-sistemin odağını oluşturan Kore'ler ve bu ülkelerin barışçıl bir yoldan birleşmeleri için harcanan çabalara yer verilecektir.

Uluslararası politikada "sistem" denilince akla, "davranışçı" okulun ürettiği en önemli yaklaşımlardan biri olan "sistem analizi" gelmektedir. Bu kuramın en önemli temsilcisi ise Morton Kaplan'dır. Kaplan, geliştirdiği kuramda alt-sistemlerin tüm sistemi ne şekilde etkilediklerini ve meydana gelen değişikliklerin alt-sistemlerdeki değişiklikler sonucu ortaya çıktığını vurgulamakta, genel sistemin bazı girdilerle etkileneneğini ve hatta tümünden bir değişim olabileceğini söylemektedir¹. Kaplan'a göre, alt-sistemleri oluşturan ulus-devletler, genel sistemin kendilerine tanıdığı ve sınırları bir ölçüde belirlenmiş hareket alanı içerisinde diledikleri şekilde hareket etme olanağına sahiptirler. Kaldı ki, bu değişiklikler şüphesiz tarihin farklı dönemlerinde işlerliği olan farklı yapısal ve davranışsal sistemleri belirleyen bir tür "bağımlılığın" sonucunda ortaya çıkar². Bunun nedeni ise, son yirmi yıl içinde görülen teknolojik gelişmelerle daha da küçülen dünyanın ve üzerinde yaşayan toplumların birbirleriyle daha sıkı ilişkiler içine girerek, daha bağımlı duruma gelmeleridir³. Örneğin, soğuk savaş döneminde, her iki bloka üye olan devletler arasındaki gerginlik ve bu gerginliğin getirdiği güçlükler, sadece bu devletlerde yaşayan insanları değil, tüm toplumları etkilemiştir. Gene bu güçlükler, toplumları yalnız psikolojik olarak etkilemekle kalmamış, ekonomik olarak da kendini göstermiştir. Söz konusu dönemde, karşıt blok üyesi bir toplumun gereksinim duyduğu mallar ancak blok liderinin "oluru" ile alınabilmiş veya satılabilmiştir.

Kısaca, genel sistemin incelenmesi için alt-sistemlerin, alt-sistemlerin incelenmesi için de tüm değişkenlerin gözönüne alınması ve incelenmesi gerekmektedir.

* *Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Araştırma Görevlisi*

1 Mehmet Gönülöbol, *Uluslararası Politika*, A.Ü.S.B.F. Yayınları, No. 420, Ankara 1978, s. 30-33.

2 Morton A. Kaplan, *New Approaches to International Relations*, St. Martin's Press, 1968, s. 7.

3 Ömer Kürkçüoğlu, "Türk Demokrasisinin Kuruluş ve İşleyişinde Dış Etkenler (1946'dan bu yana)", *A.Ü.S.B.F. Dergisi*, Cilt: XXXIII, No. 1-2, 1978, s. 216.

Kaplan, bir takım uluslararası sistemler⁴ çizerek, bunların herbirinin durumlarını hangi etkenler altında koruduklarını veya hangi etkenler altında değiştiklerini saptamaya çalışmıştır⁵.

Bu yazıda amaç, Kaplan'ın geliştirdiği uluslararası sistem tiplerinden birkaçını ele alarak, bir alt-sistem oluşturan Kuzeydoğu Asya'daki ulus-devletlerin ilişkilerindeki davranış türlerini sözü edilen sistem içinde incelemektir. Ele alacağımız sistemler şunlardır:

- A. 1950'lerin sıkı iki kutuplu sıra-aşamalı (hiyerarşik) sistemi,
- B. 1960'ların gevşek iki kutuplu karmaşık sıra-aşamalı sistemi, ve
- C. 1970'ler ile 1980'lerin çok kutuplu sistemi.

I. ULUSLARARASI ALT-SİSTEM OLARAK KUZEYDOĞU ASYA

1950'lerde dünya sistemi genel olarak "sıkı iki kutuplu" sistem olarak tanımlanır. Bu sistemde iki süper güç birbirleri ile yüksek derecede bir çatışma ortamı içindedirler ve etki-tepki ilkesi sözkonusudur. Bunun ötesinde, bu sistemde blok dışında kalan devletler üzerinde süper güçlerin yoğun bir baskısı görülür. Bu baskı, bu tür ülkeleri kendi yanlarına çekerek, etki alanını arttırmak isteminden kaynaklanmaktadır. Öte yandan, 1950'lerde Kuzeydoğu Asya'daki bölgesel güç sistemi, sıra-aşamalı (hiyerarşik) bir sistem olarak ortaya çıkar. Bunun anlamı her iki blokun örgütlenme şeklinin sıra-aşamalı olmasıdır. Örneğin, Sovyetler Birliği'nin liderliğindeki "doğu" blokunda lidere bağımlı olan devletler, Çin Halk Cumhuriyeti ve Kuzey Kore'dir. Aynı tür bir örgütlenme, Amerika Birleşik Devletleri'nin başını çektiği "batı" blokunda da görülmektedir. Bu blokta lidere bağımlı olan devletler, Japonya, Güney Kore ve Çin Cumhuriyeti (Taiwan)'dır (Bakınız: Şekil 1). Bundan ötürü Kuzeydoğu Asya'daki 1950'lerin bu uluslararası alt-sistemini "sıkı iki kutuplu sıra-aşamalı sistem" olarak adlandırmaktayız.

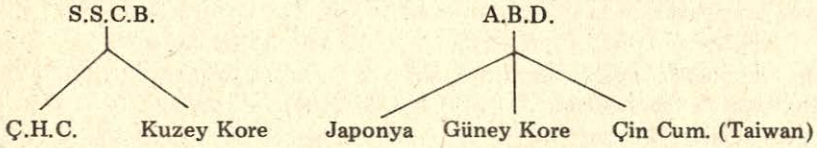
Bu sistemin özellikleri şöyle sıralanabilir; 1) Blok liderleri blok üyelerine karşı son derece ilgi duymakta ve iki blok lideri karşı karşıya gelmekten çekinmemektedir; 2) Blok üyeleri arasında kurulan ittifaklar siyasi, ideolojik ve askeri bir temel üzerine oturtulmuştur; 3) Blok lideri, blok üyesi ülkelerde siyasi ve ekonomik istikrarı sağlamak için her türlü siyasi, askeri ve ekonomik yardımı yapmaktadır; 4) Her iki blok lideri de blok üyeleri ile ayrı ayrı savunma ve işbirliği antlaşmaları imzalamışlardır⁶.

4 "Uluslararası Sistemler" konusunda şu kaynaklara başvurulabilir: Morton A. Kaplan, *Systems and Process in International Politics*, John Wiley pub., New York, 1962; Richard N. Rosecrance, *Action and Reaction in World Politics*, Little, Brown, Boston, 1963; Stanley Hoffman, "International Relations-The Long Road to Theory" *World Politics*, Vol. XIII, No. 3, 1961; Karl Deutsch ve J. D. Singer, "Multipolar Power System and International Stability", *World Politics*, Vol. XVI, No. 3, 1964.

5 James N. Rosenau (ed.), *International Politics and Foreign Policy: A Reader in Research and Theory*, Free Press, New York, 1969, s. 291-303.

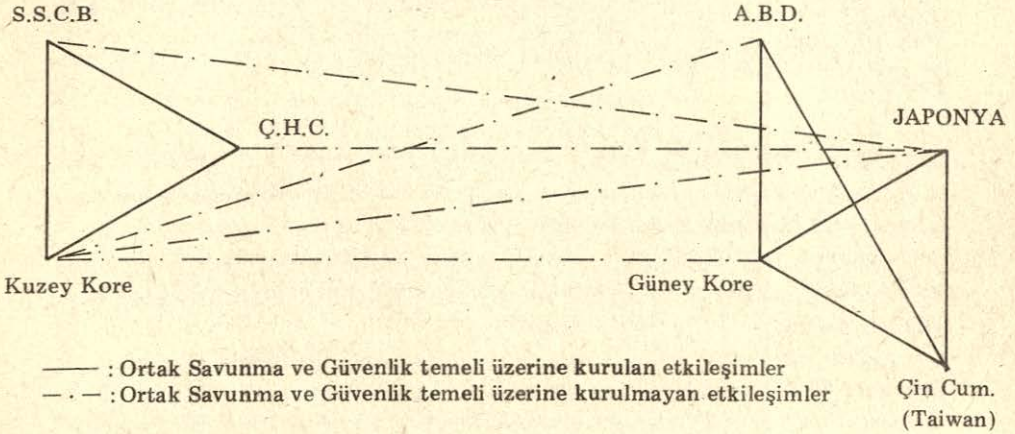
6 Sung Moon Pae, "Two Koreas Foreign Policy-Making: The Impact of the Northeast Asian International Subsystem", *Korea Observer*, Vol. XII, No. 3, 1981, s. 255-256, 258.

Şekil: 1
1950'lerin Sıkı İki Kutuplu Sıra-Aşamalı Sistemi

1960'lardaki dünya sistemi ise, iki süper gücün —Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği— uluslararası politik arenada egemen güç durumuna geldikleri "gevşek iki kutuplu" sistem olarak adlandırılabilir. Bu sistemde iki blok liderinin "güç" düzeyi görece bir eşitlik gösterirken aynı zamanda birbirini dengelemektedir. Ayrıca bu dönem, her alanda bir işbirliğine yönelişin tohumlarını taşır. Yani, bir geçiş dönemidir. Güvenlik açısından olmamakla beraber, ticari, ekonomik ve kültürel alanlarda bunu görmek olasıdır. Kuzeydoğu Asya açısından sözkonusu dönemde, " karmaşık sıra-aşamalı" bir sistem görülmektedir (Bakınız: Şekil 2). Çünkü, her iki bloktan da bir takım yeni güç adayları ortaya çıkmıştır. Bu yeni güç adayları, iç ve dış politikalarında bir önceki döneme oranla daha serbest hareket etme yeteneğine sahiptirler. Bunlar "doğu" blokunda Çin Halk Cumhuriyeti, "batı" blokunda Japonya'dır.

Şekil: 2
1960'ların Gevşek İki Kutuplu Karmaşık Sıra-Aşamalı Sistemi

— : Ortak Savunma ve Güvenlik temeli üzerine kurulan etkileşimler
- - - : Ortak Savunma ve Güvenlik temeli üzerine kurulmayan etkileşimler

Çin Cum.
(Taiwan)

Bu sistemin özellikleri şöyle sıralanabilir: 1) Gerginliğin yüksek olmasına rağmen, iki süper güç arasındaki çarpışmanın görece azlığı; 2) Orta güce sahip devletlerin ortaya çıkmasıyla, her iki blok liderinin blokları içinde yer alan orta güçteki devletlerle sürtüşme ve çatışmalara girmeleri; 3) Orta güçteki devletlerin blok içi ve dışı küçük güçlerle etkileşime girmeye başlamaları; 4) Orta güçteki devletlerin gerek kendi bloklarından gerekse karşıt bloktan ülkelerle etkileşime girmeleri her ne kadar blok lideri tarafından istenmemekteyse de, blok lideri ortak savunma ve güvenliğin

korunması amacıyla bu etkileşimi kabullenmekte; 5) Blok üyeleri arasındaki ittifaklar temelde ideolojik içeriğini korumaktadır; 6) Blok üyeleri kendi aralarında yeni antlaşmalar imzalar ve/veya ortak savunma antlaşmalarını yenilerler ⁷.

1970'ler ve 1980'lerde Kuzeydoğu Asya'daki uluslararası alt-sistem "çok kutuplu" bir görünüme sahip olmuştur. Japonya, bağımsız ve rakip bir ekonomik güç olarak kendini kabul ettirirken, Çin Halk Cumhuriyeti de iki süper güce karşı yeni bir güç almaşığı oluşturmaktadır. Bu dönemin özelliği devletler arasında her türlü etkileşimin başlamasıdır.

Bu sistemin özellikleri kısaca şöyle sıralanabilir: 1) Ülkelerin "siyasal ideolojileri", güvenlik ve yaşamlarını sürdürme gibi öğelerin yanında ikinci sırada kalmıştır; 2) Aktörler güçlerini korumak ve/veya arttırmak amacındadırlar; 3) Aktörler bu amaçlarını yerine getirmek için "görüşmeler" yöntemini kullanmaktadırlar; 4) Başat güçler, güçlerini korurken veya arttırırken buna karşı engel oluşturanlarla görüşmelerin ötesinde savaşa tutuşabilirler; 5) Başat güçler arasında —tek başlarına veya koalisyon olarak— diğer başa oynayan güçleri zayıflatmak ve safdışı etmek arzusu vardır; 6) İki başat güç arasında bir yakınlaşma adımı sayılabilecek nitelikte bir gelişme diğer üçüncü başat gücü rahatsız etmektedir; 7) Başat güçler, kendi aralarında varolan çelişkileri birbirlerine karşı kullanmayı bir davranış kalıbı olarak kabullenmişlerdir; 8) İki başat güç arasında çıkan ciddi bir uyuşmazlık durumunda, bu başat güçler bir üçüncü gücün uyuşmazlığa taraf olmasına izin vermezler; 9) Nükleer bir savaştan kaçınmak amacıyla, başat güçler, kendilerini doğrudan karşı karşıya getirecek her türlü uyuşmazlıktan kaçınırlar. Bunun yerine uyuşmazlıkları bölgeselleştirerek ve kendi çıkarlarına en uygun bir şekilde sonuçlanması doğrultusunda uğraş verirler; 10) Bu sistemde, küçük devletler diğer sistemlere göre, uluslararası politikada daha aktif bir role sahiptirler ⁸.

Şimdi, değişik sistemler altında gözlenen bu davranış kalıplarını incelemeye geçebiliriz.

A. 1950'lerin Sıkı İki Kutuplu Sıra-aşamalı Sistemin Davranış Kalıpları

1) Blok liderleri blok üyelerine karşı son derece ilgi duymakta ve iki blok lideri karşı karşıya gelmekten çekinmemektedir.

Bu dönemdeki sistemin en önemli özelliklerinden biridir. Her iki blok lideri de sıcak savaştan kaçınmamakta ve adeta kimin daha üstün olduğunu kanıtlamaya çalışmaktadırlar.

Kore yarımadası, ikinci dünya savaşı içinde Amerika Birleşik Devletleri ile Sovyetler Birliği arasında yapılan bir antlaşma ile savaş sonrası üç devletin (A.B.D., S.S.C.B. ve Çin) ortak vesayeti altına konmuştu. Nitekim konu, 17 Temmuz - 2 Ağustos 1945 tarihleri arasında yapılan Postdam Konferansında da ele alındı. Konferansda, Kore toprakları 38. paralel çizgisi ile ikiye ayrılıyor, kuzeyi Sovyetler Birliği'nin, güneyi ise A.B.D.'nin hareket bölgesi olarak kabul ediliyordu ⁹. Bunun

7 Ibid., s. 258—259.

8 Ibid.

9 Ellen Brun ve Jacques Hersh, *Socialist Korea, (A Case Study in the Strategy of Economic Development)*, Monthly Review Press, New York, 1976, s. 31.

yanında, savaş bittikten sonra bağımsız bir devlet kurulması için çalışmalar yapacak olan bir "Ortak Komisyon" kurulması da kararlaştırıldı. Ancak, savaş sonunda bu komisyonun 1946 ve 1947 yıllarında yaptığı çalışmalar beklenen sonucu vermedi. Bunun üzerine A.B.D. sorunu Birleşmiş Milletlere getirdi. Birleşmiş Milletler'in kurduğu komisyonun çalışmaları da bir sonuç vermeyince Mayıs 1948 tarihinde güney Kore'de Kore Cumhuriyeti, Eylül 1948'de de kuzeyde Kore Halk Cumhuriyeti kurulmuş oldu ¹⁰. Kuruluşlarından yaklaşık iki yıl sonra 25 Haziran 1950'de sıcak bir çatışmaya giren bu iki devlet, gerçekte iki blok liderini karşı karşıya getirdi. İki süper gücün bir bakıma güçlerini sınadıkları bu savaş, 27 Temmuz 1953'de Panmunjom'da imzalanan ve sınırı eskisi gibi kabul eden antlaşma ile son buldu ¹¹.

Bu dönemin bir başka olayı Quemoy ve Matsuy krizi diye bilinir. Bu olay, Çin Halk Cumhuriyeti'nin 1954 yılında Taiwan ve Pescadores adalarını bombalamasıdır. Olay, Ç.H.C.'ni destekleyen Sovyetler Birliği ile duruma müdahale eden Amerika Birleşik Devletleri'ni bölgede bir kez daha karşı karşıya getirmiştir ¹². Sorun, 1958 yılına kadar devam etmiş, ancak bu tarihlerde Ç.H.C. ile S.B. arasında ortaya çıkan görüş ayrılıkları ¹³, Sovyetler Birliği'nin her türlü yardımı kesmesine yol açmıştır. Yardımın kesilmesi üzerine Ç.H.C. bu çatışmadan vazgeçmek durumunda kalmıştır ¹⁴.

2) Blok üyeleri arasında kurulan ittifaklar siyasi, ideolojik ve askeri bir temel üzerine oturtulmuştur.

Bu dönemde, her iki blok lideri öncülüğünde kurulan ittifaklar, bir anlamda bu liderlerin dış politikalarını da ortaya koymaktadır. Örneğin, batı bloku lideri A.B.D. bu dönemde "çevreleme" politikası diye bilinen ve S.S.C.B.'yi her bölgede sarmaya yönelik bir politika izlemiştir. Siyasi, ideolojik ve askeri bir temel üzerine kurulan ve yukarıda sözü edilen politikaya yönelik olarak kurulan başlıca örgütler; 1949 yılında Kuzey Atlantik Paktı (NATO), 1955'de Bağdat Paktı ve gene aynı yıl kurulan Güneydoğu Asya Savunma Antlaşması (SEATO)'dır.

Temel amacı, S.S.C.B.'nin yayılmacı siyasetini ve komünizm tehlikesini önlemek, batı dünyasının güvenliğini sağlamak olan NATO'ya, ilk başta 12 devlet daha sonra Türkiye ve Yunanistan üye olmuşlardır. Örgütün kurucu yasasında şu konulara yer verilmiştir: Ulusların demokrasi ilkeleriyle kişisel özgürlüklerini ve hukukun üstünlüğüne dayanan özgürlükleri korumaya; ortak savunma ile barış ve güvenliğin korunması çabalarını birleştirmek; Kuzey Atlantik bölgesinde refah ve sürekli bir düzenin gelişmesine yardım etmek ¹⁵. Bir başka ittifak da Orta Doğu bölgesinde

10 Ibid., s. 86.

11 Fahir H. Armaoğlu, *Siyasal Tarih 1789—1960*, A.Ü.S.B.F. Yayınları, No. 362, Ankara, 1975, s. 781.

12 Pae, op.cit., s. 259.

13 Ortaya çıkan görüş ayrılıkları konusunda daha fazla bilgi için bkz: *Treaties and Alliances of the World: An International Survey Covering Treaties in Force and Communities of States*, Keating's Pub. Ltd., New York, 1968, s. 117—118.

14 A. Doak Barnett, "Peking and The Asian Power Balance", *Problems of Communism*, July-Aug. 1976, s. 37.

15 Seha L. Meray, *Devletler Hukukuna Giriş*, İkinci Cilt, Dördüncü Baskı, A.Ü.S. B.F. Yayınları, No. 206, Ankara, 1975, s. 276—279.

kurulan Bağdat Paktı'dır. Dönemin A.B.D. Dışişleri Bakanı John Foster Dulles tarafından ortaya atılan "Kuzey Seddi" planının bir parçasını oluşturan bu ittifak 24 Şubat 1955 de kurulmuştur. Örgütün kurucu yasasında belirtilen başlıca amaç, üye ülkelerin güvenlik, savunma ve siyasi düzenlerinin devamını sağlamaya çalışmaktır. Bu paktın kurulduğu dönemde, Mısır ile Suriye ve Mısır ile Suudi Arabistan aralarında bir askeri pakt oluşturmuşlardı. Daha sonra (21 Nisan 1956 da) Mısır-Suudi Arabistan-Yemen bir savunma antlaşması imzaladı. Böylece, Orta Doğu'da, Bağdat Paktı, Mısır-Suriye grubu ve uzlaştırıcı bir rol oynamaya çalışan Ürdün ve Lübnan üçgeni oluştu. Öte yandan, 14 Temmuz 1958 de Irak'ta gerçekleştirilen devrim sonunda 24 Mart 1959 da yeni hükümet Pakt'dan ayrılma kararı aldı. Irak'ın Pakt'dan ayrılmasından sonra Pakt'ın merkezi Bağdat'tan Ankara'ya taşındı ve örgütün adı 21 Ağustos 1959 da Merkezi Antlaşma Örgütü (CENTO) olarak değiştirildi ¹⁶. Güneydoğu Asya'da gerçekleştirilen bir başka ittifak da Güneydoğu Asya Savunma Antlaşması (SEATO)'dur. Antlaşmanın kurucu belgesinde, bağıtlı tüm taraflar, ulusların kendi kaderlerini kendilerinin tayin etmeleri hakkını desteklemekte; demokrasi ilkelerini, kişisel özgürlüğü ve hukukun üstünlüğünü güçlendirmek ve ekonomik gelişmeyi sağlamak isteklerini, olası bir saldırıya (karşı bloktan) karşı birleşmiş olduklarını, barış ve güvenliği sağlamak için çabalarını birleştirme niyetlerini açıklamaktadırlar ¹⁷.

Sovyetler Birliği'nin başını çektiği karşıt blok üyeleri arasında da 21 Mart 1951 de, Varşova'da "Dostluk, İşbirliği ve Karşılıklı Yardım Antlaşması" imzalanmıştır. Antlaşmada, taraf olan devletler, diğer devletlerin içişlerine karışmama, bağımsızlık ve egemenliklerine saygı gösterme konularında hemfikir olduklarını vurgulamışlardır. Antlaşmanın üçüncü maddesinde, tarafların ortak çıkarlarını etkileyen önemli bütün uluslararası sorunlarda veya taraflardan birine ya da birkaçına karşı silahlı saldırı tehdidinde bir bütün olarak karşılık verileceği belirtilmektedir ¹⁸.

Her iki blok lideri de oluşturdukları bu ittifaklar dışında, biraz ileride deyineceğimiz, iki taraflı antlaşmalar yaparak hem kendi ve hem de blok üyesi ülkelerin güvenliklerini pekiştirmeye çalışmışlardır.

3) *Blok lideri, blok üyesi ülkelerde siyasi, askeri ve ekonomik istikrarı sağlamak için her türlü siyasi, askeri ve ekonomik yardımı yapmaktadır.*

Sovyetler Birliği, Kore savaşı sırasında Çin Halk Cumhuriyeti'ne önemli miktarlarda askeri yardım sağlamıştı. Savaş sonrası yıllarda da yardım, 1950 yılında yapılan ve iki devletin ortak savunmasını içeren antlaşma çerçevesinde devam etti. Öte yandan, S.B. tarafından 1945 yılında Sinkiang'da kurulan ve uğraşları petrol, maden cevheri çıkarımı ve sivil havacılık olan şirketlerin yarın hisseleri ile Dairen'de bulunan gemi tersanesi Ç.H.C.'ne devredildi. Ayrıca iki devlet, aralarında yaptıkları ticari antlaşmalarla, finans kredisi şeklinde birbirlerine ekonomik ve teknik yardım

16 Ruth C. Lawson (Ed.), *International Regional Organizations: Constitutional Foundations*, Frederick A. Praeger, New York, 1962, s. 241-248; *Treaties and Alliances of the World*, s. 174-177; Meray, op.cit., s. 317; Armaoğlu, op.cit., s. 813.

17 Meray, op.cit., s. 318.

18 *Treaties and Alliances of the World*, s. 120-121.

yapmayı kararlaştırdılar. İki devletin 1957 yılında imzaladıkları bir başka teknik yardım antlaşması da, Sovyetler Birliği'nin Çin Halk Cumhuriyeti'ne nükleer silah yapımı için malzeme ve bilgi sağlaması konusundaydı ¹⁹.

Aynı blokun bir başka üyesi olan Kuzey Kore'ye 1946—1960 yılları arasında yapılan yardımlar ise toplam 1,370 milyonu buldu. Bu yardımların büyük bir bölümü S.B.'den gelmekle beraber, 1955'lerden sonra Ç.H.C. ve diğer blok üyeleri de bu yardıma katıldı ²⁰.

Öte yandan, diğer blok lideri Amerika Birleşik Devletleri de blok üyelerine —Japonya, Güney Kore ve Taiwan— askeri, ekonomik ve teknik alanlarda önemli miktarlarda yardım sağlamıştır. Bölgeye ikinci dünya savaşı sonrasında başlayan A.B.D. yardımları Kore savaşının çıkması üzerine daha çok bu ülkeye yöneltilmiştir. Savaş bittikten hemen sonra Birleşmiş Milletler ve A.B.D. Güney Kore'ye —savaş yıkımlarının onarılması ve ekonomik hayatın canlandırılması için— 1,170 milyon dolara yakın yardımda bulunmuşlardır. Bu yardımın büyük bir bölümü A.B.D. tarafından, diğer bölümü çeşitli blok üyeleri tarafından sağlanmıştır ²¹.

4) Her iki blok lideri de blok üyeleri ile ayrı ayrı savunma ve işbirliği antlaşmaları imzalamışlardır.

Her iki blok lideri, bu dönemde iki taraflı birçok antlaşma imzalamışlardır. İncelediğimiz bölgede, Amerika Birleşik Devletleri, Japonya ile 1951, 1952 ve 1954 tarihlerinde üç savunma antlaşması yapmış ve 1952 yılında yaptığı antlaşma ile de Japonya'da askeri üsler kurmuştur. Ayrıca, Güney Kore ile 1950, 1954 ve 1957 yıllarında, Taiwan ile de 1954 yılında savunma ve askeri yardım antlaşmaları imzalamıştır ²².

Öte yandan, Sovyetler Birliği de, 1950 ve 1954 de Çin Halk Cumhuriyeti ile ekonomik işbirliği, ortak savunma ve dostluk konularını kapsayan antlaşmalar yapmıştır ²³.

19 Pae, op.cit., s. 261—262; Peter Calvoceossi, *World Politics since 1945*, Longman, New York, 1977, s. 60; Janos Horvarth, "Grant Elements in Intra-Bloc Aid Program", (Association for the Study of Soviet-Type Economies), *The ASTE Bulletin*, Fall 1971, s. 11—15.

20 Bu dönemde Sovyetler Birliği, askeri malzeme yardımı hariç olmak üzere 557 milyon dolar; Çin Halk Cumhuriyeti toplam 517 milyon dolar; ve diğer blok üyeleri de 296 milyon dolar yardımda bulunmuşlardır. Bakınız: Joseph Sanghoon Chung, *The North Korean Economy*, Hoover Institution Pub., No. 132, Stanford, California, 1974, s. 70.

21 Man Ki Lee, "Ideology and Practice in Korea's Economic Development" *Korea Observer*, Vol. IX, No. 4, Winter 1978, s. 449—451; *Korea Annual 1978*, (A Comprehensive Handbook of Korea), Ed. and Pub. by the Hapdong News Agency, Seoul, Korea, 1978, s. 114.

22 *Treaties and Alliances of the World*, s. 162—167.

23 *Ibid.*, s. 122—128.

B. 1960'ların Gevşek İki Kutuplu Karmaşık Sıra-aşamalı Sisteminin Davranış Kalıpları

1) *Gerginliğin yüksek olmasına rağmen, iki süper güç arasındaki çatışmanın görece azlığı.*

Bu dönemde gerginliğin doruk noktasına vardığı üç önemli olay vardır. Bunlardan ilki, 1 Mayıs 1960 tarihinde İncirlik hava üssünden kalkan ve Sovyetler Birliği topraklarında düşürülen U-2 keşif uçağıdır. Bu olay A.B.D. ile S.B. arasında yeni bir bunalıma yol açmış, ancak bir çatışmaya dönüşmemiştir ²⁴. İkincisi, 1961 yılındaki Domuzlar Körfezi çıkartması; ve üçüncüsü de 1962 yılındaki Küba bunalımıdır. Küba bunalımının sonuçlarından biri, her iki bloka üye olan devletlerin, nükleer silahların değişikliğe uğrattığı eski uluslararası sistemden, yeni uluslararası ortama uyma hazırlıklarına başlamaları; diğeri de, "doğu" blokunda Ç.H.C. - S.B. uyuşmazlığı ile başlayan blok için çözülmedir ²⁵.

Öte yandan, bölgede gerginliği artırıcı birtakım olaylara da rastlanmıştır. Örneğin, 1967-1968 yıllarında Kuzey Kore ile Güney Kore arasında silahtan arındırılmış bölgede bazı çatışmalar gündeme gelirken, Kuzey Kore, 1968 yılında "Pueblo" adlı bir Amerikan askeri keşif gemisini batırmıştır ²⁶. Güney Kore de aynı yıl Güney Vietnam'a 50.000 kişilik bir askeri güç göndermiştir ²⁷.

2) *Orta güce sahip devletlerin ortaya çıkmasıyla, her iki blok liderinin blokları içinde yer alan orta güçteki devletlerle sirtüşme ve çatışmalara girmesi.*

Temelde blok güvenliğini bozmaya yönelik olmayan, daha ticari, diplomatik, ekonomik ve diğere alanlarda görülen sirtüşme ve çatışmalar, zaman zaman blok liderini güç kullanmaya yöneltmiştir.

Kuşkusuz bu dönemde blok içi en önemli olay, Sovyetler Birliği ile Çin Halk Cumhuriyeti arasında ideolojik uyuşmazlık ve bunun ekonomik, diplomatik ve ticari alanlardaki sonuçlarıdır. Bunun ilk belirtisi Quemoy ve Matsus bunalımında ortaya çıkmıştır. 1958 yılına kadar Ç.H.C.'ni destekleyen S.S.C.B. bu tarihten itibaren desteğini çekmiş ²⁸, yaptığı askeri malzeme yardımını da azaltmıştır. Öte yandan, Kuzey Kore'nin bu dönemde Ç.H.C. yanlısı tavrına karşılık, bu ülkeye yapılan Sovyet kalkınma yardımları önemli bir düşüş göstermiştir ²⁹. 1965 yılından itibaren Çin toprakları etrafında Sovyetler Birliği'nin askeri gücünü arttırması, 1968 de Çekoslavakya'ya müdahalesi ve 1969 da iki ülke arasında patlak veren sınır çatışmaları, Ç.H.C.'nin her an S.S.C.B.'den askeri bir müdahale beklentisi içine girmesine neden olmuştur ³⁰.

Karşıt blok üyeleri arasında da bu tür davranışları görmek olasıdır. Örneğin, Japonya'nın A.B.D.'ne ihraç ettiği tekstil ürünleri, A.B.D. pazarlarını ele geçirmeye

24 Oral Sander, *Türk-Amerikan İlişkileri 1947-1964*, A.Ü.S.B.F. Yayınları, No. 427, Ankara, 1979, s. 190-191.

25 Ibid., s. 219.

26 Charles E. Morrison ve Astri Suhrke, *Strategies of Survival-The Foreign Policy Dilemmas of Smaller Asian States*, St. Martin's Press, New York, 1978, s. 18-19.

27 Ibid., s. 23.

28 Barnett, loc.cit., s. 38-39.

29 Horvarth, loc.cit., s. 14.

30 Barnett, op.cit., s. 38.

başlayınca, bu ürünlerin ihracatına birtakım sınırlamalar getirilmişti. Ayrıca, Amerikalı işadamları, Japonya'yı Amerikan mal ve sermayesine karşı ilgisiz davranmakla suçlamışlar, iki ülke arasındaki ticaretin hep Japonya'nın yararına geliştiğini söylemişlerdi³¹. Japonya ile A.B.D. arasında sürtüşmelere neden olan bir başka konu da "askeri güç" ile ilgiliydi. 1960'ların sonlarına doğru A.B.D., Japonya'nın artık kendi askeri gücünü oluşturmasını istemiş ancak, Japonya buna kesinlikle karşı çıkmıştı. Bu karşı çıkışın nedeni basitti. Eğer Japonya, kendi askeri gücünü oluşturmaya karar verirse, birtakım ekonomik yatırımlardan vazgeçerek bunları askeri alanlara kanalize edecek, böylece ekonomik gücünde bir duraklama sözkonusu olacak, bu duraklamadan A.B.D. yarar sağlayarak, kaybettiği eski pazarları tekrar eline geçirebilecekti³².

- 3) Orta güçteki devletlerin blok içi ve dışı küçük güçlerle etkileşime girmeye başlamaları.
- 4) Orta güçteki devletlerin gerek kendi bloklarından gerekse karşıt bloktan ülkelerle etkileşime girmeleri her ne kadar blok lideri tarafından istenmektense de, blok lideri ortak savunma ve güvenliğin korunması amacıyla bu etkileşimi kabullenmekte.

1960 yılına kadar sadece blok içi ticari, ekonomik ve kültürel ilişkilerin görüldüğü dönem, bu yıldan sonra yerini, çok yönlü karşılıklı ortak çıkara dayanan bir döneme bırakıyordu. Örneğin, Kuzey Kore 1960 öncesi yıllarda tüm silah gereksinimini Sovyetler Birliği'nden sağlarken, bu yıl ve sonrasında Çin Halk Cumhuriyeti'nden de belli bir oranda silah almaya başladı³³ (Bakınız: Tablo 1). Öte yandan, 1960 yılında Japonya'da Ikeda kabinesi iktidara gelince, "siyaset ve ekonominin birbirinden ayrılığı" ilkesini benimsediklerini ve siyasi rejim ayrımı gözetmeksizin tüm ülkelerle ekonomik ilişki kuracaklarını açıkladı. Bu açıklamadan iki yıl sonra Çin Halk Cumhuriyeti ile Japonya 5 yıllık bir ticaret antlaşması imzaladılar. Bu antlaşmadan hemen sonra iki ülke arasında ticaret giderek arttı³⁴ (Bakınız: Tablo 2).

- 5) Blok üyeleri arasındaki ittifaklar temelde ideolojik içeriğini korumaktadır.
- 6) Blok üyeleri kendi aralarında yeni antlaşmalar imzalar ve/veya ortak savunma antlaşmalarını yenilerler.

A.B.D. ile Japonya arasında 8 Eylül 1951 de yapılan ve 28 Nisan 1952 de yürürlüğe giren "Güvenlik Antlaşması" Ocak 1960 tarihinde yenilenmiştir. Yenile-

31 Robert E. Ward, *Japan's Political System*, Prentice-Hall, New York, 1978, özellikle bölüm 8; zikreden: Pae, loc.cit., s. 263; Japonya, yabancı şirketlerin ülkede açılan ihalelere katılmalarını yasaklamıştır. Bkz: Andrew Nagorski, "East Asia in 1980", *Foreign Affairs*, Vol. 59, no. 3, s. 681.

32 Henry Rowen, "American Security Interests in Northeast Asia", *Daedalus*, Vol. 109, No. 4, Fall 1980, s. 85; Robert A. Scalapino, "Asia at the End of 1970's", *Foreign Affairs*, Vol. 58, No. 3, 1979, s. 704-705.

33 Pae, loc.cit.

34 Ibid., s. 265.

35 Arthur Jay Klinghoffer, *The Soviet Union and International Oil Politics*, Columbia University Press, New York, 1977, s. 246.

36 Ibid., s. 247.

37 Ibid., s. 254-256.

Tablo: 1
1964-1973 Yılları Arasında Ülkeler Arası Toplam Silah Transferleri (A.B.D., \$ 1,000,000)

Alıcı Satıcı	Toplam	A.B.D.	S.S.C.B.	Fransa	İngiltere	Ç.H.C.	Federal Almanya	Çekos- lavakya	Kanada	Polonya	Diğer
Ç.H.C.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kuzey Kore	805	—	615	—	—	190	—	—	—	—	—
Japonya	674	673	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Güney Kore	2,625	2,624	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Taiwan (Çin Cum.)	1,072	1,069	—	—	—	—	—	—	—	—	3

Kaynak: "U.S. Arms Control and Disarmament Agency", *World Military Expenditures and Arms Trade: 1963-1976*, U.S. Government Printing Office, 1975, s. 68.

Tablo: 2
1959–1970 Yılları Arasında Kuzeydoğu Asya'da Ç.H.C.'nin
Ticaret Yaptığı Başlıca Ülkeler (A.B.D. \$ 1,000,000)

Yıllar	S.S.C.B		Japonya	
	Dış Alım	Dış Satım	Dış Alım	Dış Satım
1959			3.6	18.9
1960			2.7	20.7
1962	230.0	510.0	38.5	46.0
1963	168.5	371.7	62.4	74.6
1964	135.3	314.2	152.8	157.8
1965	189.0	225.4	245.0	224.7
1967	50.4	56.8	288.4	268.8
1968	59.3	36.7	325.0	220.0
1969	27.8	29.0	390.8	234.5
1970	24.9	21.7	571.7	253.8

Kaynak: *The Europa Year Book*, Europa Pub. Ltd., London, 1960, 1963, 1965, 1970.

nen bu antlaşmaya göre, " taraflar, Japonya'nın yönetimi altında bulunan yerlere yönelik bir saldırı durumunda, antlaşmada belirtilen hüküm ve yöntemler çerçevesinde birbirlerine gerekli yardımı sağlayacaklardır" ³⁸.

Sovyetler Birliği ile Kuzey Kore de 6 Temmuz 1961 tarihinde "Dostluk, İşbirliği ve Ortak Yardım Antlaşması" imzalamışlardır. Ç.H.C. de 11 Temmuz 1961 tarihinde Kuzey Kore ile aynı konularda bir başka antlaşma imzalamıştır ³⁹.

C. 1970'ler ile 1980'lerin Çok Kutuplu Sisteminin Davranış Kalıpları

1) *Ülkelerin "siyasal ideolojileri", güvenlik ve yaşamlarını sürdürme gibi öğelerin yanında ikinci sırada kalmıştır.*

Günümüzde, değişik ideolojilere sahip ve farklı siyasi rejimleri bulunan ülkeler, güvenlik ve yaşamlarını sürdürme gibi öğelerin ağırlık kazanması nedeniyle daha karmaşık ilişkiler içine girmişlerdir. Örneğin, Ç.H.C. daha önceki yıllarda A.B.D.'ni dünyanın bir numaralı emperyalist gücü olarak tanımlamıştı. Ancak ne var ki, Asya'da Sovyet gücü ve etkisinin artması, ayrıca ülkenin sınırlarında algılanan Sovyet tehdidi, sonuçta Ç.H.C. - A.B.D. yumuşamasına yol açtı ⁴⁰. 1971 yılında Nixon'un Çin'i ziyareti ile başlayan ilişkiler, bundan sonraki yıllarda giderek arttı. Ve iki ülke 1 Mart 1979 tarihinde, resmen diplomatik ilişki kurduklarını açıkladılar ⁴¹.

38 Ward, op.cit., s. 195; Zikreden: Pae, op.cit., s. 267.

39 *Treaties and Alliances of the World*, s. 122–128.

40 Seung K. Ko, "North Korea's Relations with Japan since Detente", *Pasific Affairs*, Vol. 50, No. 1, Spring 1977, s. 31.

41 Pae, op.cit., s. 269.

Değişik ideolojilere sahip devletler arasında, bu dönemde, daha çok ticaret alanında önemli bir ilerleme kaydedilmiştir. Bölgede, en çok ticari ilişkiye giren ülke Japonya olmuş ve A.B.D.'ni oldukça geride bırakmıştır. Belki de bunun nedeni, Japon geleneksel politikası olan "ticaret ile siyasetin ayrı ayrı değerlendirilmesi" ilkesinin başa geçen tüm Japon hükümetleri tarafından aynı titizlikle uygulanmasıdır.

1971 yılında başlayan Ç.H.C. - A.B.D. yumuşamasından sonra 1972 yılında Japonya, Kuzey Kore ile ticari ilişkiye girmiş ve iki ülke arasındaki ticaret istenen düzeyde gelişmemesine rağmen başlamıştır (Bakınız: Tablo 3). İki ülke arasında kurulan ticari ilişkiler yanında, turizm, kültür ve spor gibi konularda da bir etkileşimin başladığı söylenebilir. Tablo 4 de görüldüğü üzere 1970 tarihinden başlayarak karşılıklı verilen giriş izinlerinde sayısal bir artış göze çarpmaktadır ⁴².

Tablo: 3
1969–1975 Yılları Arasında Kuzey Kore'nin
Japonya ile Ticareti (A.B.D. \$ 1,000)

Yıllar	Dış Alımlar	Dış Satımlar
1969	24,159	32,186
1970	23,344	34,414
1971	28,907	30,059
1972	93,443	38,311
1973	100,159	72,317
1974	251,914	108,824
1975	180,175	65,146

Kaynak: JETRO, *White Paper on International Trade, Japan, 1969–1975*; Ministry of Finance, *Japan Exports and Imports*, Feb. 1975, s. 4.

Tablo: 4
1970–1974 Yılları Arasında Kuzey Kore ve Japonya Tarafından
Karşılıklı Verilen Giriş İzinleri

	1970	1971	1972	1973	1974
Kuzey Kore'den Japonya'ya	4	25	32	316	161
Japonya'dan Kuzey Kore'ye	11	275	924	770	859
Tekrar verilen girişler	6	27	145	462	710

Kaynak: Research Institute on East Asian Affairs, No. 1, 1974, s. 369.

42 Ko, op.cit., s. 32, 35–39.

Japonya'nın Ç.H.C. ve S.S.C.B. ile ilişkilerine gelince; 1973 yılında Ç.H.C. ile bir ticaret antlaşması imzalayan Japonya, bu ülkede kurulacak yeni petrol rafinerileri için gerekli teknolojiyi sağlamayı üstlenmişlerdir⁴³. Gene aynı antlaşmada iki ülke arasındaki ticaretin geliştirilmesi konusunda bazı önlemler alınmıştır. Öte yandan, S.S.C.B. ile Japonya arasındaki ticaret devamlı bir artış göstermesine rağmen, daha önce değindiğimiz "Sibirya Kalkınma Projesi" konusunda somut adımlar bu dönemde de atılamamıştır⁴⁴ (Japonya'nın ticaret yaptığı başlıca ülkeler konusunda bakınız: Tablo 5).

A.B.D.'nin ise bölge ile olan ticari ilişkileri Japonya'dan sonra ikinci sırayı almaktadır. A.B.D.'nin en çok ticari ilişkileri olduğu ülkeler sırasıyla Japonya, Ç.H.C., S.S.C.B., Güney Kore ve Çin Cumhuriyeti (Taiwan)'dir⁴⁵.

- 2) Aktörler güçlerini korumak ve/veya arttırmak amacındadırlar.
- 3) Aktörler bu amaçlarını yerine getirmek için görüşmeler yöntemini kullanmaktadırlar.
- 4) Başat güçler, güçlerini korurken veya arttırırken buna karşı engel oluşturanlarla görüşmelerin ötesinde savaşa tutuşabilirler.
- 5) Başat güçler arasında —tek başlarına veya koalisyon olarak— diğer başa oynayan güçleri zayıflatmak ve safdışı etmek arzusu vardır.

"Çok Kutuplu Sistem" olarak adlandırdığımız bu dönemde, dünya üzerindeki tüm aktörlerin güçlerini sadece korumaya değil, aynı zamanda arttırmaya da önem verdikleri görülmektedir. Bunun kanıtı da dünya silah ticaretindeki önemli artıştır. Yapılan son hesaplamalara göre 1978 yılında dünya silah ticareti 21 milyar dolar olmuş, bu miktarın 2/3'ü kalkınmakta olan ülkeler tarafından harcanmıştır⁴⁶ (Bakınız: Şekil 3).

Dünya silah ticaretinde en çok söz sahibi olan iki ülke A.B.D. ve S.S.C.B.'dir. A.B.D. kaynaklarına göre, Sovyetlerin savunma harcamaları (1978 sabit fiatlarına göre) 1980 yılında 146 milyar dolar olmuştur. Öte yandan, A.B.D.'nin aynı yıl içindeki savunma harcamaları 102 milyar dolarda kalmıştır. Geçen on yıllık süre içinde iki ülkenin savunma bütçeleri karşılaştırıldığında, S.B.'nin savunma bütçesinin daha fazla olduğu görülür. Bu dönem içinde S.B.'nin savunma bütçesi 1,415 trilyon dolar ile ülke Gayri Safi Milli Hasılasının ortalama % 11–12'lik bölümünü; A.B.D.'ninki ise 1,255 trilyon dolar ile G.S.M.H.'nin yaklaşık % 5'lik bir bölümünü kapsamıştır. 1968 yılından itibaren bu ülkelerin askeri kuvvetlerindeki sayısal büyüme, askeri harcamalara koşutluk göstermiştir. Sovyetler Birliği'nin askeri gücü 500.000'den 4.3 milyona çıkmış, hava kuvvetlerinde yılda ortalama % 2,5 oranında büyüme olmuştur. Diğer taraftan A.B.D.'nin askeri gücünde 1968 Vietnam Savaşından sonra önemli sayısal bir düşüş gözlenmiştir (Sayısal olarak asker sayısı 3.6 milyon'dan 2.1 milyona düşmüştür). Ayrıca, son on yılda nükleer silahlar konusunda S.B.'nin

43 Charles K. Ebinger, *Great Power Rivalry in the Far East: The Geopolitics of Energy*, Monograph, Center for Strategic and International Studies, 1977, s. 2–8.

44 Scalapino, op.cit., s. 705.

45 *The Europa Year Book*, Europa Publications Ltd., London, 1975 ve 1978.

46 Ruth Leger Sivard, *World Military and Social Expenditures 1980*, Washington D.C., 1980, s. 8.

Tablo: 5
Kuzeydoğu Asya'da Japonya'nın Ticaret Yaptığı Ülkeler (A.B.D. \$ 1,000,000)

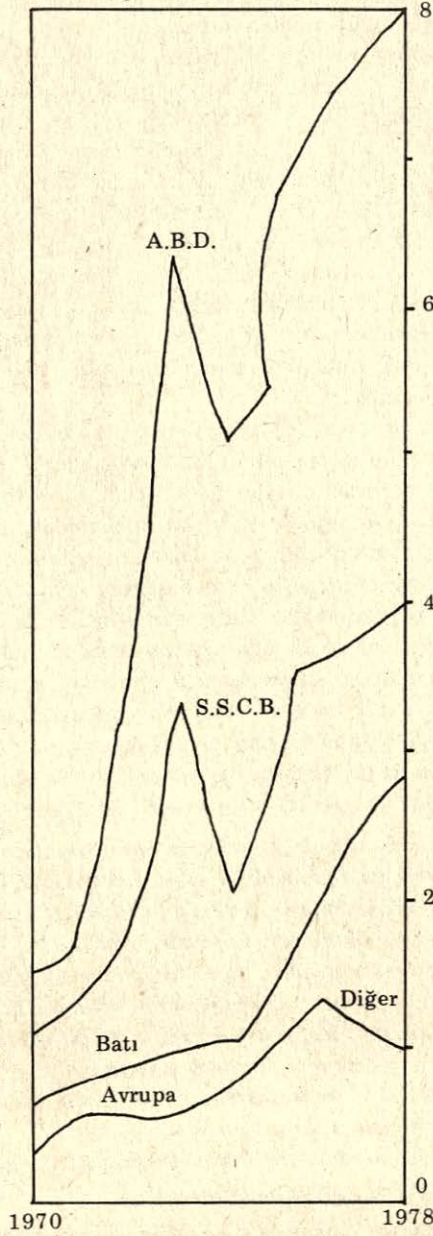
Yıllar	S.S.C.B.		Ç.H.C.		A.B.D.		Güney Kore		Çin Cum. (Taiwan)	
	D.A.*	D.S.**	D.A.	D.S.	D.A.	D.S.	D.A.	D.S.	D.A.	D.S.
1970	479	341	253	571	5,556	5,953	228	819	250	702
1971	495	377	323	578	4,977	7,495	274	855	286	932
1973	1,077	484	974	1,039	9,269	9,448	1,207	1,789	890	1,641
1974	1,418	1,095	1,304	1,984	12,682	12,799	1,568	2,656	955	2,009
1975	1,169	1,626	1,531	2,258	11,608	11,148	1,308	2,247	811	1,821
1976	1,167	2,251	1,370	1,662	11,809	15,689	1,916	2,824	1,189	2,280

Kaynak: *The Europa Year Book*, Europa Publications Ltd, London, 1975, 1978.

* D.A.: Dış Alım

** D.S.: Dış Satım

Şekil: 3
Kalkınmakta Olan Ükelere Silah
Satışları (milyar A.B.D. \$)

Kaynak: Ruth Leger Sivard, *World Military and Social Expenditures 1980*, Washington D.C., 1980, s. 8.

yaptığı harcamalar A.B.D.'nin 2.5 katı olmuştur. Bu nedenle, A.B.D. 1980 yılı bütçesinde savunma harcamaları için % 3 oranında bir artış yapmış, böylece savunma için ayrılan miktar 125.8 milyar doları bulmuştur ⁴⁷.

Tüm bu gelişmelere rağmen aktörlerin belli konularda pazarlık ve işbirliği yapmak için bir masa etrafında toplandıkları da görülmektedir. Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı, Kuzey-Güney görüşmeleri, Helsinki Son Belgesi ve Birleşmiş Milletler çerçevesinde yapılan diğer toplantılar bunun örnekleridir. Öte yandan, 1950'lerde hiçbir etkileşime girmeyen A.B.D. ve S.S.C.B.'ni bu dönemde biraraya getiren konular arasında, "NATO ve Varşova paktları çerçevesinde belli bir oranda güç indirimi", "Hind Okyanusunda askeri hareketlerin sınırlandırılması", "kimyasal ve radyolojik silahları yasaklama", "tüm nükleer denemelerin en aza indirilmesi" vardır. Bunların yanında iki ülke tarafından kurulan ortak komisyonlarda, yeni enerji kaynaklarının bulunması, tıp, çevre korunması, uzayın barışçıl amaçlarla kullanılmasını ve iki ülke arasında kültürel alanlarda daha yoğun ilişkiler kurulması konularında çalışmalar sürmektedir ⁴⁸.

Bir başka nokta da başat güçlerin, güçlerini korurken veya arttırırken buna karşı engel oluşturanlarla görüşmelerin ötesinde savaşa tutuşabilmeleri ve kendi etki alanlarını genişletmek istemeleridir. Bunun örnekleri, günümüzde de devam etmekte olan Filistin, Afganistan, Polonya ve Falkland Adalarındaki durumlardır. Bu sorunların tümünde başat güçlerin dolaylı veya dolaysız girişimlerde buldukları söylenebilir. Ayrıca, başat güçler arasında —tek başlarına veya koalisyon olarak— diğer başa oynayan güçleri zayıflatmak ve safdışı etmek arzusu da vardır. Bu arzu NATO ile Varşova Paktları arasında görülürken aynı zamanda bu paktlara üye olan devletler arasında da gözlenmektedir. Ayrıca bu arzu, ekonomik açıdan da ortaya çıkmaktadır. Japonya'nın ekonomik bir güç olarak dünya pazarlarında söz sahibi olması ve Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun uyguladığı ekonomik politika, A.B.D.'nin ekonomik ve siyasal çıkarları ile çatışmıştır. Bu rekabet durumu günümüzde de devam etmektedir.

- 6) İki başat güç arasında bir yakınlaşma veya yakınlaşma adımı sayılabilecek nitelikte bir gelişme diğer üçüncü başat gücü rahatsız etmektedir.
- 7) Başat güçler, kendi aralarında varolan çelişkileri birbirlerine karşı kullanmayı, bir davranış kalıbı olarak kabullenmişlerdir.
- 8) İki başat güç arasında çıkan ciddi bir uyuşmazlık durumunda, bu başat güçler bir üçüncü gücün uyuşmazlığa taraf olmasına izin vermezler.
- 9) Nükleer bir savaştan kaçınmak amacıyla, başat güçler, kendilerini doğrudan karşı karşıya getirecek her türlü uyuşmazlıktan kaçınırlar. Bunun yerine uyuşmazlıkları bölgeselleştirerek ve kendi çıkarlarına en uygun bir şekilde sonuçlanması doğrultusunda uğraş verirler.
- 10) Bu sistemde, küçük devletler diğer sistemlerdeki göre, uluslararası politikada daha aktif bir role sahiptirler.

Çok kutuplu sistemde, yukarıda sözü edilen davranış kalıplarına pek sık rastlanmaktadır. Örneğin, Çin Halk Cumhuriyeti'nin Vietnam'a müdahalesi sırasında

47 Pae, op.cit., s. 273.

48 Ibid., s. 274.

A.B.D.'nin tavrı S.B. tarafından kuşku ile karşılanmıştır. Tabii S.B.'ni kuşkuya düşüren sadece A.B.D. tarafından olayın kınanmaması değil, daha çok bu sıralarda Amerikan yetkililerince verilen demeçler ve Ç.H.C.'ne yapılan beklenmedik ziyaretlerdir⁴⁹. S.B. daha sonra yaptığı açıklamalarda A.B.D.'nin bu tutumunun, Ç.H.D.'ne Vietnam'a müdahale etmesi için cesaret verdiğini belirtmiştir.

Öte yandan, bu dönemde zaman zaman başat güçler, kendi aralarında varolan çelişkileri birbirlerine karşı kullanmayı bir davranış kalıbı olarak benimsemişlerdir. Örneğin A.B.D., Orta Doğu, Çin Hindi ve Afrika'nın bazı bölgelerinde S.B.'ne karşı Çin faktörünü kullanmaya çalışmaktadır. Bunun yanında, büyük ümitlerle hazırlanan SALT II Antlaşmasının sonuçsuz kalması, Sovyetler açısından, Ç.H.C.'nin Washington üzerindeki baskılarının bir sonucu olarak değerlendirilmektedir.

Kısaca, çok kutuplu sistem, aktörlere daha fazla hareket serbestiyası vermektedir. İncelediğimiz bölgede yer alan ülkeler bu dönemde, oldukça yoğun bir etkileşim içine girmişlerdir. Şüphesiz, gelecekteki görünüm, daha çok uluslararası gelişmelere ve bu gelişmelerin Kuzeydoğu Asya'ya yansımına bağlıdır.

Konumuzun ilk kısmını oluşturan bu yazımızda, genel sistemdeki değişikliklerin, bir alt-sistem oluşturan Kuzeydoğu Asya'ya ne şekilde yansıdığını ve bu yansımadan dolayı alt-sistemi oluşturan ülkelerin davranış kalıplarında ortaya çıkan değişimleri incelemeye çalıştık. Yazımızın ikinci kısmında inceleyeceğimiz konu, "Kore'lerin Birleşme Sorunu" olacak. Söz konusu incelemeyi yaparken, bu kısımda belirtilen her üç sistemdeki davranış kalıplarının "Birleşme Sorunu" nu ne şekilde etkilediklerini göstermeye çalışacağız.

KAYNAKLAR

Kitaplar:

- Armaoğlu, Fahir H., *Siyasi Tarih 1789—1960*, A.Ü.S.B.F. Yayını, No. 362, Ankara, 1975.
- Brun, Ellen ve Jacques Hersh, *Socialist Korea, (A Case Study in the Strategy of Economic Development)*, Monthly Review Press, New York, 1976.
- Calvocoressi, Peter, *World Politics since 1945*, Longman, New York, 1977.
- Chung, Joseph Sang-hoon, *The North Korean Economy*, Hoover Institution Pub., No. 132, Stanford, California, 1974.
- Gönlübol, Mehmet, *Uluslararası Politika*, A.Ü.S.B.F. Yayını, No. 420, Ankara, 1978.
- Kaplan, Morton A., *New Approaches to International Relations*, St. Martin's Press, 1968.
- Klinghoffer, Arthur Jay, *The Soviet Union and International Oil Politics*, Columbia University Press, New York, 1977.

49 Bu ziyaretlerden biri de A.B.D. Maliye Bakanı W. Michael Blumenthal'inkidir. Bu ziyaret sonunda Ç.H.C.'ne "en çok gözetilen ulus" kuralının uygulanacağı ilan edilmiştir. Bkz: Ibid., s. 276.

- Korea Annual 1978*, (A Comprehensive Handbook of Korea), Ed. and Pub. by the Hapdong News Agency, Seoul, Korea, 1978.
- Lawson, Ruth C., (ed.), *International Regional Organizations: Constitutional Foundations*, Frederick A. Praeger, New York, 1962.
- Meray, Seha L., *Devletler Hukukuna Giriş*, İkinci Cilt, Dördüncü Baskı, A.Ü.S.B.F. Yayını, No. 206, Ankara, 1975.
- Morrison, Charles E. ve Astri Suhreke, *Strategies of Survival - The Foreign Policy Dilemmas of Smaller Asian States*, St. Martin's Press, New York, 1978.
- Rosenau, James N., (ed.), *International politics and Foreign Policy: A Reader in Research and Theory*, Free Press, New York, 1969.
- Sivard, Ruth Leger, *World Military and Social Expenditures 1980*, Washington, D.C., 1980.
- The Europa Year Book*, Europa Publications Ltd., London, 1975 ve 1978.
- Treaties and Alliances of the World: An International Survey Covering Treaties in Force and Communities of States*, Keesing's Pub. Ltd., New York, 1968.

Makaleler:

- Barnett, A. Doak, "Peking and the Asian Power Balance", *Problems of Communism*, July-Aug. 1976.
- Horvarth, Janos, "Grant Elements in Intra-Bloc Aid Program", (Association for the Study of Soviet-type Economics), *The ASTE Bulletin*, Fall 1971.
- Ko, Seung K., "North Korea's Relations With Japan since Detente", *Pacific Affairs*, Vol. 50, No. 1, 1977.
- Kürkçüoğlu, Ömer, "Türk Demokrasisinin Kuruluş ve İşleyişinde Dış Etkenler (1946'dan bu yana)", *A.Ü.S.B.F. Dergisi*, Cilt: XXXIII, No. 1-2, Mart-Haziran 1978.
- Lee, Man Ki, "Ideology and Practice in Korea's Economic Development", *Korea Observer*, Vol. IX, No. 4, Winter 1978.
- Nagorski, Andrew, "East Asia in 1980", *Foreign Affairs*, Vol. 59, No. 3, 1980.
- Pae, Sung Moon, "Two Koreas Foreign Policy-Making: The Impact of the Northeast Asian International Subsystem", *Korea Observer*, Vol. XII, No. 3, 1981.
- Rowen, Henry, "American Security Interests in Northeast Asia", *Daedalus*, Vol. 109, No. 4, Fall 1980.
- Scalapino, Robert A., "Asia at the End of 1970's" *Foreign Affairs*, Vol. 58, No. 3, 1979.